

Nr 43.

Ankom till riksdagens kansli den 12 mars 1935 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av samrealskolan i Haparanda till ett högre allmänt läroverk jämte en i ämnet väckt motion.

(2:a avd.)

I en till riksdagen avlåten, den 1 februari 1935 dagtecknad proposition (nr 56) har Kungl. Maj:t — under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ekklesiastikären den för samma dag samt med ändring av sina under punkterna 127, 129, 133, 136, 139, 140 och 143 i åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen till 1935 års riksdag därutinnan framlagda förslag — föreslagit riksdagen att

dels besluta, att samrealskolan i Haparanda skall från och med den 1 juli 1935 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t må finna gott bestämma, successivt ombildas till högre allmänt samläroverk, omfattande fyraårig latinlinje samt treårig reallinje, och med den organisation i övrigt, departementschefen i statsrådsprotokollet förordad, dock under förutsättning, att Haparanda stad tillhandahåller bostad eller hyresersättning åt rektor samt under de villkor i fråga om tillhandahållande av undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, som framdeles kunna varda bestämda;

dels till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag av kronor 15,051,538;

dels ock i avlöningsstaten för de allmänna läroverken uppföra nedanstående delposter med följande belopp, nämligen:

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat:
 - a. Lön och (i förekommande fall) tjänstgöringspenningar kronor 9,143,800
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:
 - a. Arvoden åt extra ämneslärare » 1,083,370
 - e. Extra arvoden åt lärare i övningsämnen » 595,455
 - h. Arvoden åt skolläkare, *förslagsvis* » 99,025
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal:
 - a. Arvoden till bibliotekarier » 62,575
 - b. Arvoden till biträden å rektorsexpeditionerna » 60,125

4. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän:
- a. Tillfällig löneförbättring, *förslagsvis* kronor 2,020,000
 - b. Provisorisk avlöningsförbättring, *förslagsvis* » 296,563.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *E. Hage* väckt motion (II: 502), vari hemställts, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 56 angående utvidgande av samrealskolan i Haparanda till ett högre allmänt läroverk samt därvid uttala sin anslutning till skolöverstyrelsens uppfattning, att *engelska* i stället för *franska* borde fastställas som fast språk å latinlinjen vid läroverket.

Beträffande de av motionären till stöd för hans framställning anförda kälen hänvisar utskottet till motionen, i den mån ej redogörelse lämnas här nedan.

Av statsrådsprotokollet inhämtas, att Kungl. Maj:ts här förevarande förslag närmast föranletts av en till Kungl. Maj:t ingiven petition av för ändamålet i vederbörlig ordning utsedda representanter för Haparanda stad samt Nedertorneå, Karl Gustafs, Pajala, Hietaniemi, Karesuando, Junosuando, Tärendö och Överkalix kommuner.

Över denna framställning hava yttranden avgivits av lärarkollegiet, lokalstyrelsen och rektor vid samrealskolan i Haparanda ävensom av domkapitlet i Luleå, eforus över Luleå stifts allmänna läroverk och skolöverstyrelsen.

Skolöverstyrelsen har i sitt utlåtande i ärendet rörande organisationen av det ifrågasatta gymnasiet förklarat sig böjd att ansluta sig till den uppfattningen, att detsamma borde omfatta såväl real- som latinlinje. Härom samt beträffande organisationen i övrigt har överstyrelsen anført bland annat följande.

Vidkommande de båda linjernas längd funne överstyrelsen de pedagogiska skälen tala till förmån för en fyraårig organisation, och särskilt torde det vara önskvärt, att ett latingymnasium i dessa bygder, där de språkliga förhållandena säkerligen påverkade undervisningen i tyngande riktning även på gymnasiet, kunde göras fyraårigt. Emellertid funne överstyrelsen starka skäl föreligga att icke desto mindre i detta fall överväga en treårig organisation av båda linjerna såväl med hänsyn till kostnaderna som framför allt till fördelen att i dessa bygder äga tillgång till ett gymnasium, dit övergången skedde först efter genomgången realskola. Samtliga högre allmänna läroverk inom Norrland hade endast fyraårigt latingymnasium, under det att treåriga latingymnasielinjer förekomme i viss utsträckning vid sydligare läroverk. I rikets nordligaste områden torde det av socialt-ekonomiska skäl vara särskilt betydelsefullt, att barnen kunde kvarstanna i hemmen så länge som möjligt. Ett treårigt latingymnasium i Haparanda skulle därför ha större utsikter att draga till sig lärjungar från andra samrealskolor i Norrbottens län i sådana fall, där gymnasiestudier under alla förhållanden måste förbindas med inackordering å annan ort. Petitionärernas beräkning av lärjungeområdet såsom

omslutande jämväl lärjungeområdena för Malmbergets och Kiruna samrealskolor torde i så fall få större fog för sig. Att önskan om förkortning av gymnasietiden verkligen spelade en framträdande roll för målsmännen i dessa bygder, syntes framgå av det förhållandet, att ett betydande antal lärjungar från de samrealskolor i Norrbottens län, vilka det här gällde, sökte sig till det treåriga gymnasiet vid Uppsala enskilda läroverk och till Lunds privata elementarskola.

Överstyrelsen vore alltså böjd hålla före, att ett treårigt såväl latin- som realgymnasium i Haparanda skulle äga utsikter att vinna en måhända betydligt större tillslutning än ett fyraårigt. Då för närvarande sammanlagt omkring 20 lärjungar per år överginge till gymnasiestudier från samrealskolorna i Haparanda, Nederkalix, Malmberget och Kiruna, då dessutom åtskilliga lärjungar från dessa områden överginge till gymnasium utan att hava tillhört någon av de nämnda skolorna samt då övergång till gymnasium med all säkerhet skulle väsentligt ökas, särskilt från samrealskolan i Haparanda, i och med upprättande av det ifrågasatta gymnasiet, funnes all anledning förmoda, att ett sådant *treårigt dubbellinjigt gymnasium* i Haparanda skulle bliva jämförelsevis väl besatt. Att en önskvärd avlastning från gymnasiet vid högre allmänna läroverket i Luleå därmed också skulle inträda, hade redan ovan blivit framhållet.

Överstyrelsen skulle emellertid vilja ifrågasätta ett par ändringar i själva studieorganisationen i det föreslagna gymnasiet. Det vore enligt överstyrelsens mening önskvärt, med hänsyn till språkförhållandena i gränsbygden, att undervisning i *finska* kunde beredas den mognare gymnasieungdomen i denna gränsstad. Icke minst för de elever, som hade finskan som modersmål, torde en dylik anordning vara av värde. En sådan undervisning skulle jämväl äga omedelbar betydelse för dem, som efter studentexamen ginge ut i praktisk verksamhet inom hembygden. Den skulle också underlätta den fortsatta utbildningen för sådana, som efter studier vid universitet eller andra utbildningsanstalter avsåge att ägna sig åt ämbetsmänna- eller annan verksamhet inom det nordligaste Sverige. Undervisningen kunde tänkas ordnad på olika sätt, men överstyrelsen ville föreslå, att den, i varje fall tills vidare, anordnades inom ramen av bestämmelserna för tillvalsämnen, exempelvis på så sätt, att lärjunge vid inträde å det differentierade gymnasiet finge rätt att utbyta ett såsom tillvalsämne förekommande modernt språk mot finska. Tim- och kursplaner för denna undervisning torde det böra tillkomma Kungl. Maj:t att fastställa liksom att vidtaga de övriga åtgärder, som kunde betingas av anordningen.

Då finskan emellertid torde kräva ett något större timtal än det andra moderna språk, som den skulle ersätta, ansåge överstyrelsen vidare, att det fasta språket å latinlinjen, för att åstadkomma en här välbehörlig lättnad, borde fastställas att vid detta gymnasium vara engelska. Denna anordning vore enligt överstyrelsens mening motiverad redan med hänsyn till den föreslagna treåriga gymnasieorganisationen. Med en sådan anordning ökades jämväl möjligheterna till samläsning mellan latin- och realgymnasiet och däremot svarande kostnadsbesparing vunnes.

Att gymnasiet borde organiseras såsom samgymnasium, torde utan vidare vara tydligt med hänsyn till den svenska läroverksorganisationens allmänna anordning.

Kostnaderna för ett treårigt dubbellinjigt gymnasium hava av skolöverstyrelsen beräknats till 42,770 kronor, oberäknat kostnader för tillfällig löneförbättring, provisorisk avlöningsförbättring och dyrtidstillägg. För nästkommande budgetår hava samtliga kostnader, fränsett dyrtidstillägg, beräknats till 15,800 kronor.

Departementschefen har anfört följande rörande behovet av ett statligt gymnasium samt organisationen av detsamma:

»För bedömande av det väckta förslaget om inrättande av ett statligt gymnasium i Haparanda såsom överbyggnad på den därstädes redan befintliga samrealskolan har förebragts en omfattande utredning. Denna synes mig giva vid handen, att med hänsyn till befolkningsunderlaget inom det tilltänkta lärjungeområdet för ett dylikt läroverk inrättandet av gymnasiet måste anses fullt motiverat. En omständighet, som i detta sammanhang synes värd beaktande, är att en välbehörlig avlastning från högre allmänna läroverket i Luleå torde kunna förväntas, därest gymnasiet i Haparanda kommer till stånd. Vid bedömandet av kostnadsfrågan torde detta förhållande icke böra förbises, då härigenom behovet av parallellavdelningar vid läroverket i Luleå minskas.

Om jag sålunda anser mig kunna utgå ifrån, att förutsättningar i ovan omförmälda avseenden förefinnas för det föreslagna gymnasiet, finner jag vidare ur andra synpunkter, att starka skäl tala till förmån för den gjorda framställningen. Dessa synpunkter hava utförligt framhållits såväl av petitionärerna som av myndigheterna. Jag vill endast betona vikten därav, att möjlighet för tillgodoseende av ifrågavarande gränsbefolknings bildningsbehov beredes inom den egna bygden, varigenom ett större antal av bygdens befolkning skulle få tillfälle till högre skolutbildning. Utsikterna för att de sålunda vid ett hembygdens läroverk utbildade komma denna bygds kulturella behov till godo torde visa sig större än om de varit hänvisade till att bedriva studierna å andra orter. Såsom särskilt domkapitlet framhållit, torde det vidare för gränsbygden vara av allmän betydelse att äga tillgång till en kulturanstalt, som ett gymnasium förvisso utgör.

Med stöd av det ovan anförda och vad i ärendet eljest förekommit anser jag mig böra tillstyrka bifall till framställningen och sålunda förorda, att samrealskolan i Haparanda successivt från och med läsåret 1935—1936 utbygges till ett högre allmänt läroverk.

I fråga om organisationen har skolöverstyrelsen till en början föreslagit, att gymnasiet — som i likhet med realskolan givetvis bör vara tillgängligt för såväl manliga som kvinnliga elever — skall hava treårig latin- och treårig reallinje. På de skäl, överstyrelsen anfört i sitt utlåtande, ansluter jag mig till förslaget, i vad det avser att gymnasiet organiseras med dubbla linjer. Däremot finner jag mig böra förorda, att latingymnasielinjen, liksom i övriga norrlandsstäder med högre allmänna läroverk, göres fyraårig.

Med hänsyn till språkförhållandena i gränsbygden har överstyrelsen vidare ansett önskvärdt, att undervisning i finska må kunna beredas de studerande i gymnasiet. Undervisningen i detta ämne har överstyrelsen tänkt sig anordnad på det sätt, att lärjunge vid inträde å det differentierade gymnasiet finge rätt att utbyta ett såsom tillvalsämne förekommande modernt språk mot finska. I samband härmed och med hänsyn till för-

slaget om treårig latinlinje har överstyrelsen vidare föreslagit, att det fasta språket å nämnda linje borde fastställas till engelska i stället för franska.

Till förslaget om anordnande på sätt ovan nämnts av undervisning i finska kan jag tillfullo ansluta mig. En dylik undervisning måste anses vara av stort värde för dem, som avse att ägna sig åt fortsatt verksamhet i dessa nordliga trakter. Kungl. Maj:t torde få i sinom tid utfärda härför erforderliga bestämmelser. Någon ändring beträffande det fasta språket å latinlinjen saknar jag däremot anledning förorda.

I övrigt har skolöverstyrelsen i sitt utlåtande berört — förutom frågan om de årliga kostnaderna för gymnasiet, till vilken jag återkommer härnedan — jämväl vissa andra spörsmål av ekonomisk innebörd.

Med hänsyn till befarade svårigheter att erhålla lektorstjänsterna vid detta nordliga läroverk besatta med tillfredsställande lärarkrafter har överstyrelsen ifrågasatt, att ett tilläggsarvode av förslagsvis 1,000 kronor tillerkännes lektorerna. Ehuru överstyrelsens farhågor icke torde kunna fränkännas berättigande, är jag icke nu beredd att framställa förslag i den av överstyrelsen angivna riktningen. Om förhållandena därtill förändra, läser frågan emellertid böra upptagas till förnyat överbäggande.

I fråga om lokaler för det utvidgade läroverket har överstyrelsen erinrat om att vederbörande kommun i vanliga fall har att tillhandahålla sådana. Överstyrelsen har även förutsatt, att kommunen i detta fall under utbildningstiden skall tillhandahålla provisoriska lokaler och för övrigt omedelbart träda i författning om en lämplig lösning av lokalfrågan. Jag instämmer med överstyrelsen häri, ävensom därutinnan, att det bör tagas under överbäggande, huruvida och i vad mån staten med hänsyn till de intressen, som här föreligga ej endast för Haparanda stad utan framför allt för angränsande bygder, bör lämna bidrag till uppförandet av de nya lokalerna. Underhandlingar härom mellan statsverket och staden torde böra igångsättas, så snart beslut föreligger om gymnasiets upprättande.»

Till stöd för det motionsvis framställda yrkandet, att engelska i stället för franska borde fastställas som fast språk å latinlinjen vid läroverket, har anförts bland annat följande:

Det kan finnas anledning att ställa denna fråga under riksdagens prövning, då det med en till säkerhet gränsande sannolikhet kan antagas, att den större delen av eleverna även på latinlinjen komma att få mera användning för de kunskaper, som de inhämta i världsspråket engelska, än i den huvudsakligen i mera exklusiva kretsar använda franskan. Härtill kommer, att enligt skolöverstyrelsens uppfattning anordningen med engelska som fast språk även skulle kunna leda till vissa besparingar och förhållandena på språkundervisningens område genom inkastandet av finskan som nytt språkämne bli något annorlunda vid Haparandaskolan än vid andra läroverk.

I likhet med departementschefen har utskottet funnit starka skäl tala för förslaget om inrättande av ett statligt gymnasium i Haparanda såsom överbyggnad på den därstädes redan befintliga samrealskolan. Den i ärendet förebragta utredningen har vidare synts utskottet giva vid handen, att det ifrågasatta gymnasiet bygger på ett befolkningsunderlag inom det beräk-

Utskottet.

nade lärjungeområdet, som kan antagas giva garantier för en tillfredsställande rekrytering. På grund härav har utskottet funnit sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om utvidgning av samrealskolan i Haparanda till ett högre allmänt läroverk.

Såsom av statsrådsprotokollet framgår, har skolöverstyrelsen ansett önskvärdt, att undervisning i finska kunde beredas de studerande i gymnasiet på det sätt, att lärjunge vid inträde å det differentierade gymnasiet finge rätt att utbyta ett såsom tillvalsämne förekommande modernt språk mot finska. I samband härmed och med hänsyn till förslaget om treårig latinlinje har överstyrelsen vidare föreslagit, att det fasta språket å nämnda linje borde fastställas till engelska i stället för franska.

Departementschefen har anslutit sig till förslaget om anordnande av undervisning i finska men däremot förklarat, att han saknade anledning att förorda någon ändring beträffande det fasta språket å latinlinjen.

I motionen II: 502 har i enlighet med skolöverstyrelsens förslag förordats, att engelska i stället för franska måtte fastställas som fast språk å latinlinjen.

Utskottet har vid prövning av här föreliggande fråga funnit de starkaste skälen tala för förslaget om engelskan som fast språk å latinlinjen. För att den ifrågasatta undervisningen i finska icke skall bliva alltför betungande för de studerande, torde en minskning av deras arbetsbörda i övrigt vara ofrånkomlig, och denna minskning synes lättast kunna nås på detta sätt. Med hänsyn till det ifrågasatta gymnasiets speciella karaktär torde vidare ett beslut i nu angiven riktning icke kunna anses vara prejudicerande för övriga gymnasiers organisation. Såsom skolöverstyrelsen framhållit, ökas slutligen med den föreslagna anordningen möjligheterna till samläsning mellan latin- och realgymnasiet, varav följa vissa besparingar. Såsom av statsrådsprotokollet framgår kunna dessa besparingar, sedan gymnasiet helt organiserats, beräknas till 1,680 kronor; för nästkommande budgetår komma de endast att uppgå till ett mindre belopp, vartill hänsyn ej synes behöva tagas vid beräkning av de olika anslagsposternas storlek.

Den i övrigt för det ifrågasatta gymnasiet förordade organisationen har utskottet icke funnit sig böra motsätta sig.

Beträffande anvisande av de medel, vilka bliva erforderliga vid bifall till vad utskottet sålunda tillstyrkt — av departementschefen för nästkommande budgetår beräknade till 15,800 kronor — kommer utskottet att senare under riksdagen yttra sig i samband med avgivande av utlåtande angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till herr Hages ovannämnda motion (II: 502), besluta, att samrealskolan i Haparanda skall från och med den 1 juli 1935 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t må

finna gott bestämma, successivt ombildas till högre allmänt samläroverk, omfattande fyraårig latinlinje samt treårig reallinje, och med den organisation i övrigt, departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 1 februari 1935 samt utskottet i sitt utlåtande förordat, dock under förutsättning att Haparanda stad tillhandahåller bostad eller hyresersättning åt rektor samt under de villkor i fråga om tillhandahållande av undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, som framdeles kunna vara bestämda.

Stockholm den 12 mars 1935.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Carlsson* i Gävle, *Olof Olsson*, *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Malmö, *Bergqvist*, *Nilsson* i Gränebo, *Oscar Olsson*, *Svensson* i Kompersmåla, *Asplund*, *Borell*, *Gustafsson* i Benestad och *Pauli*; samt

från andra kammaren: herrar *Anderson* i Råstock, *Magnusson* i Skövde, *Jansson*, *Strindlund*, *Törnkvist* i Karlskrona, *Holmgren*, *Jeppsson*, *Andersson* i Höör, *Persson* i Falla, *Svensson* i Grönvik, *Jonsson* i Eskilstuna och *Norsell*.

Reservation

av herrar *Anderson* i Råstock, *Carlsson* i Gävle, *Nilsson* i Malmö, *Bergqvist*, *Pauli*, *Magnusson* i Skövde, *Jansson*, *Törnkvist* i Karlskrona, *Andersson* i Höör, *Jonsson* i Eskilstuna och *Norsell*, vilka ansett, att utskottets utlåtande och förslag bort erhålla följande lydelse:

»I likhet — — — — — allmänt läroverk.

Såsom av — — — — — för franska.

Departementschefen har — — — — — å latinlinjen.

I motionen — — — — — å latinlinjen.

Utskottet har vid prövning av här föreliggande fråga funnit sig böra stanna vid att tillstyrka vad departementschefen föreslagit. Med den av departementschefen förordade anordningen av latinlinjen som fyraårig har ett av skälen för skolöverstyrelsens av motionären upptagna förslag bortfallit, och vid sådant förhållande finner utskottet icke påkallat att här ifrågasvarande gymnasium gives en från andra latingymnasier avvikande organisation.

Jämväl i övrigt har utskottet funnit sig kunna tillstyrka den för det ifrågasatta gymnasiet av departementschefen förordade organisationen.

Beträffande anvisande — — — — — till ecklesiastikdepartementet.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställer nu utskottet,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr Hages ovannämnda motion (II: 502), i vad densamma skiljer sig från Kungl. Maj:ts förslag, besluta, att samrealskolan i Haparanda skall från och med den 1 juli 1935 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t må finna gott bestämma, successivt ombildas till högre allmänt samläroverk, omfattande fyraårig latinlinje samt treårig reallinje, och med den organisation i övrigt, departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 1 februari 1935 förordad, dock under förutsättning att Haparanda stad tillhandahåller bostad eller hyresersättning åt rektor samt under de villkor i fråga om tillhandahållande av undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, som framdeles kunna varda bestämda.»